

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ทางสัญจรย่านการค้าในกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมหลากหลายและมีชีวิตชีวา ซึ่งนอกจากใช้ในการสัญจรแล้วยัง มีบทบาทหน้าที่เชิงเศรษฐกิจและหน้าที่ทางสังคมอื่นๆ อีกด้วย เช่น เป็นที่พบปะพูดคุย เป็นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข่าวสาร ฯลฯ ย่านถนนสีลม เป็นย่านธุรกิจของกรุงเทพฯ ที่เติบโตมาจากชุมชนที่อยู่อาศัยเก่า และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันสีลมมีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจทั้งในมิติของเวลาและกิจกรรม โดยมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ(CBD) ที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ ซึ่งเต็มไปด้วยอาคารสูง และเป็นบริเวณที่มีการสัญจรทั้งทางรถและทางเดินเท้าหนาแน่นตลอดทั้งวัน ไม่เพียงแต่ช่วงเวลาชั่วโมงเร่งด่วนเช้าและบ่าย แต่ยังขยายไปยังช่วงเวลาอื่นๆ อีก โดยเฉพาะช่วงเวลาพักทานอาหารกลางวัน และช่วงกลางคืนที่มีหีบเร่ง รถเข็นขายของตลอดแนวถนน ซึ่งรูปแบบ(Pattern) ของกิจกรรมในสีลมที่เกิดขึ้น ในแต่ละวันแต่ละช่วงเวลา ได้กลายเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะ(character)ของสีลมในปัจจุบัน หากแต่วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่นั้น ได้เกิดควบคู่ไปกับปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับ พื้นที่ที่มีอยู่จำกัดแต่มีผู้ใช้จำนวนมากและหลากหลาย

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนและรถ ส่งผลให้เกิดปัญหาจราจรติดขัด ผลกระทบที่เกิดจากการมีปริมาณจราจรเข้ามาในย่านสีลม มากเกินไปจนขาดสมดุลตลอดทั้งวันนี้เอง ทำให้เกิดผลกระทบทางลบ มากกว่าที่จะเป็นการเอื้ออำนวยต่อธุรกิจที่เกิดขึ้นสองฝั่งถนนทั้งย่าน โดยผลกระทบทางเสียนั้นได้แก่ ปัญหามลพิษทางอากาศ การสิ้นเปลืองพลังงานและเวลา ซึ่งสภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โล่งในย่านพาณิชย์กรรม ที่จะส่งผลต่อผู้คนที่เข้ามาใช้พื้นที่ (Heckscher, 1997: 303)

ซึ่งคุณภาพด้านกายภาพของพื้นที่โล่งนี้จะมีผลต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในลักษณะของกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมทางเลือก หรือ กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (optional or recreational activities) มากกว่ากิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจวัตรประจำวันของคน (necessary activities) ซึ่งผลต่อเนื่องจากกิจกรรมทั้งสองข้างต้น ทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคม (social activities) ทั้งนี้ Gehl (1987: 16) สรุปไว้ว่าการใช้ประโยชน์โครงข่ายพื้นที่โล่ง (ชีวิตระหว่างอาคาร)นี้ ไม่ใช่การเดินเท้า หรือ กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ หรือกิจกรรมทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการผสมผสานของกิจกรรมประเภทต่างๆ เหล่านี้ ในรูปแบบที่หลากหลายต่างหาก ซึ่ง

การใช้ประโยชน์ของคนในพื้นที่โล่งนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านที่ตั้งและรายละเอียดของการออกแบบพื้นที่นั้น เป็นอย่างมากด้วย (Marcus and Francis, 1990: 5) ซึ่งพื้นที่โล่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบทางกายภาพที่ให้ความรู้สึกเชิงจิตวิทยาที่เชื่อถือเชียว และให้ความรู้สึกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ด้วย โดยต้องต่อเนื่องกลมกลืน กับพื้นที่รอบข้าง ซึ่งการเชื่อมต่อนี้รวมไปถึงการเชื่อมทางสายตาด้วย (Whyte, 1980: 57-58)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงปัญหาและศักยภาพในด้านต่างๆของสีลม อันเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ ซึ่งมีความจำกัดในด้านพื้นที่และสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นต่อการประกอบธุรกิจในปัจจุบันและอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการติดต่อสื่อสาร จากการพบปะสังสรรค์ มาเป็นการติดต่อโดยผ่านระบบโทรคมนาคมอินเทอร์เน็ต ทำให้สีลมต้องปรับบทบาทใหม่เพื่อไม่ให้เป็นจุดอับของการพัฒนา จากการเกิดศูนย์กลางธุรกิจใหม่ที่ตอบสนองและรองรับได้มากกว่า ฉะนั้นจึงต้องทำการศึกษาเพื่อหาว่ามีแนวทางออกแบบใดบ้างที่สามารถแก้ปัญหาและเชื่อมต่อบริเวณที่มีอยู่นั้น โดยให้ความสำคัญแก่คนเดินเท้ามากขึ้น เพื่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนเมือง นอกจากนี้ยังเป็นการสนองนโยบายของรัฐที่จะทำการปิดถนนสีลมทุกวันอาทิตย์ เพื่อคืนชีวิตให้ชุมชน คืนถนนให้คนเดิน อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่บริเวณอื่นให้เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ ได้อีกด้วย

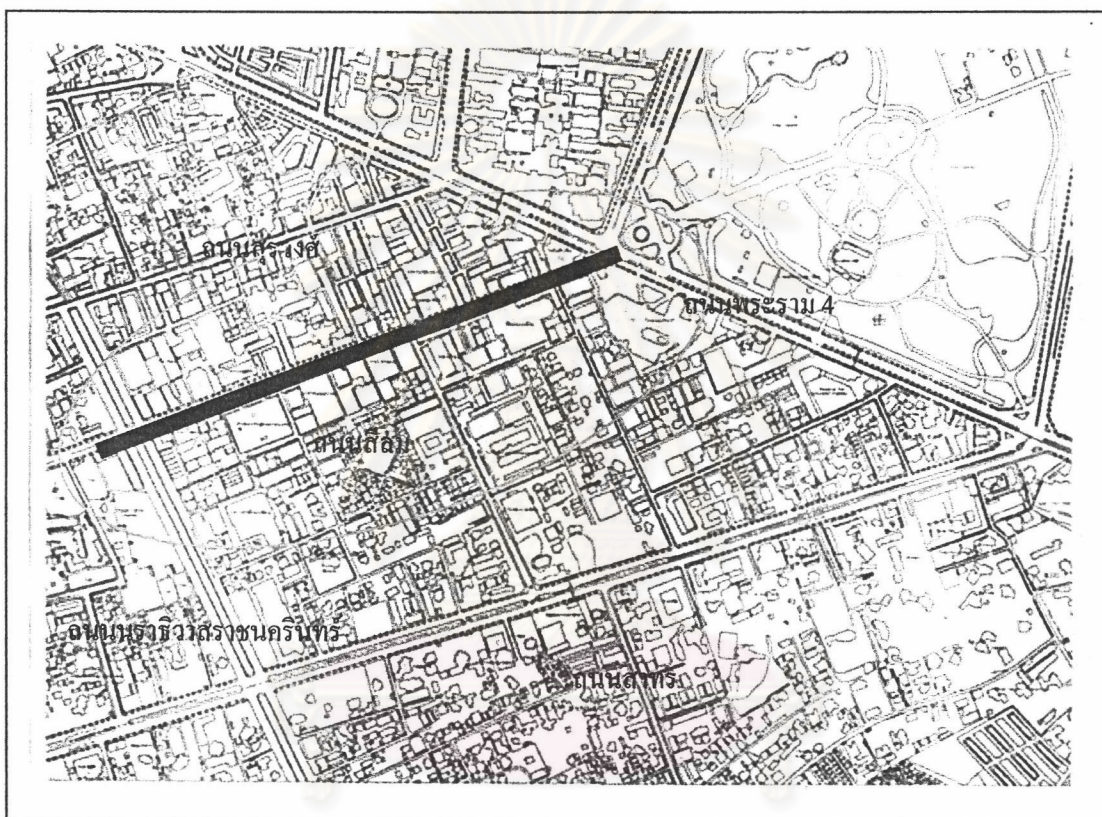
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษา บทบาท หน้าที่ ความสำคัญของกิจกรรม และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อกายภาพของพื้นที่
2. เพื่อวิเคราะห์ จำแนก กิจกรรมและรูปแบบการใช้พื้นที่ทางสัญจร ในช่วงเวลาต่างๆ ของระบบพื้นที่โล่ง สีลมในปัจจุบัน
3. เพื่อเสนอแนวทางออกแบบประสานระบบพื้นที่โล่งที่เหมาะสม ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างที่มีอยู่น้อย สำหรับคนเดินเท้าและการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณเส้นทางสัญจรย่านสีลม เพื่อให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในอนาคต และดำรงไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะโดยให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างพื้นที่สาธารณะ และเอกชน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- ขอบเขตด้านพื้นที่

พิจารณาสภาพ ถนนสี่ลมและตรอกชอกชอยที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นหลัก รวมถึงพื้นที่บริเวณโครงข่าย โดยเริ่มจากจุดตัดถนนสี่ลม - ถนนพระราม 4 ไปจนถึง จุดตัดถนนสี่ลม - ถนนราชมิวราชนครินทร์



- ขอบเขตด้านเนื้อหา ประเด็นสำคัญในการพิจารณา

1. วิวัฒนาการ องค์ประกอบทางกายภาพ พื้นที่ศึกษาจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. ความสัมพันธ์กับพื้นที่ข้างเคียง รวมถึงกลุ่มผู้ใช้ เพื่ออธิบายถึงบทบาทหน้าที่ ความสำคัญของพื้นที่ศึกษา
3. จำแนกลักษณะของพื้นที่โล่ง กิจกรรม ที่มีผลกระทบต่อเส้นทางการสัญจร ในช่วงเวลาต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
4. แนวทางในการออกแบบ การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณเส้นทางสัญจรย่านสี่ลม และแนวทางเปิดเขตทางเดินเท้าพิเศษ ให้เหมาะสมกับบริบทโดยรอบ สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในอนาคต

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

- “ระบบ” (system) ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า ระบบคือระเบียบเกี่ยวกับการรวมสิ่งต่างๆซึ่งมีลักษณะซับซ้อนให้เข้าลำดับประสานกันเป็นอันเดียว ตามหลักเหตุผลทางวิชาการ ; ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติซึ่งมีส่วนสัมพันธ์ประสานเข้ากันโดยกำหนดรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- “ที่ว่าง”(open space) ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 33 (พ.ศ.2535)ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ได้ให้ความหมายของที่ว่างไว้ว่า เป็นพื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม เช่นบ่อน้ำ สระว่ายน้ำ หรือที่จอดรถ และให้ความหมายรวมถึงพื้นที่ของสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่สูงจากระดับพื้นดินไม่เกิน 1.20 เมตร และไม่มีหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหนือระดับนั้น
 ที่ว่างในชุมชนเมือง (Urban Open Space) หมายถึงที่ว่างที่เปิดโล่งซึ่งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ เป็นที่ว่างเพื่อให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับมีกฎหมายข้อบังคับรองรับ หรืออาจถูกกำหนดให้เป็นที่ว่างในความรับผิดชอบของเอกชน เช่น สวนหย่อม ลานเอนกประสงค์ ลานกิจกรรม ฯลฯ รวมไปถึงถนนทางเดินเท้า
- “ถนน” หมายความว่ารวมถึง ทางเดินรถ ทางเท้า ขอบทาง ไหล่ทาง ทางข้าม ตามกฎหมายว่าด้วยการจราจร ทางบก ตรอก ซอย สะพาน หรือถนนส่วนบุคคล ซึ่งเจ้าของยินยอมให้ประชาชนเป็นทางสัญจรได้
- ระบบพื้นที่โล่ง (open space system) หมายถึง การใช้พื้นที่ว่างต่างๆที่มีรูปแบบ (pattern) ของกิจกรรม สถานที่ และเวลาในการใช้ ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนประสานกันเป็นอันเดียวอย่างเป็นระเบียบ
- CBD (Central business district) เป็นบริเวณย่านศูนย์กลางธุรกิจ เป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของอาคารสูงและอาคารขนาดใหญ่จำนวนมาก
- การประสาน (Integrate) หมายถึง การรวบรวมทำให้เป็นหน่วย สมบูรณ์ขึ้น ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้มากขึ้น
- เขตเดินเท้าพิเศษ(Pedestrian Zoning) เป็นบริเวณ ที่มีการปิดถนน ห้ามรถยนต์เข้าไปในพื้นที่โดยเด็ดขาดในบางช่วงเวลาไปจนถึงการปรับปรุงระบบจราจร ด้วยการเปิดระบบการเดินรถทางเดียว เพื่อเพิ่มความยากในการเข้าถึงพื้นที่โดยรถยนต์ส่วนตัวให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้คนเดินเท้าเข้าไปในพื้นที่ควบคุมแน่นๆมากขึ้นแทน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงบทบาทหน้าที่ ความสำคัญของพื้นที่ศึกษา และปัจจัยต่างๆต่อลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน
2. ทราบถึงรูปแบบการใช้พื้นที่โล่งย่านธุรกิจในแง่ของสถานที่กิจกรรมที่มีความซับซ้อนและมีมิติที่หลากหลาย ในช่วงเวลาต่างๆของในสัปดาห์ปัจจุบัน อย่างเป็นระบบ
3. สามารถเสนอแนะแนวทางออกแบบเพื่อเตรียมการรองรับกิจกรรมต่างๆได้อย่างเหมาะสมและเข้าใจ เพื่อให้พื้นที่คนเดินเท้าเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในอนาคต

1.6 วิธีการศึกษา

